

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

טומאת נגעים בבית כנסת ובירושלים

(י"א ב') **תניא:** בית הכנסת ובית השותפין ובית האשה, מטמאין בנגעים.

(ומקשה) ובית הכנסת מי מטמא בנגעים? **והתניא:** יכול יהיו בתי כנסיות ובתי מדרשות מטמאין בנגעים? תלמוד לומר "וְכָא אֲשֶׁר לוֹ הַבֵּית", מי שמיוחד לו.¹ יצאו אלו שאין מיוחדין לו!

(ומתרץ) לא קשיא, הא רבי מאיר, הא רבנן. **דתניא:** בית הכנסת שיש בה בית דירה לחזן הכנסת, חייב במזוזה. ושאין בה בית דירה, רבי מאיר מחייב, וחכמים פוטרין.

ואיבע"א, הא והא רבנן, ולא קשיא, הא דאית בה בית דירה, הא דלית בה בית דירה.

(י"ב א') **תניא:** "אֲחֻזְתְּכֶם"² (=נחלתכם), אחוזתכם מטמאה בנגעים, ואין ירושלים מטמאה בנגעים (שאינה אחוזה להם. קסבר, לא נתחלקה ירושלים). אמר רבי יהודה: אני לא שמעתי (מרבתי) אלא מקום מקדש בלבד (שאין בה טומאת נגעים).³

במאי קא מיפלגי?

תנא קמא סבר ירושלים לא נתחלקה לשבטים (לשבט יהודה ובנימין, אלא כל השבטים שווים בה. וכמאן דאמר אין משכירין בתים בירושלים, לעולי רגלים, לפי שאינה שלהם). ורבי יהודה סבר ירושלים נתחלקה לשבטים.

שיטות הראשונים

טומאת נגעים בבית שותפין ובית כנסת: כתב הרמב"ם "בית האשה, בית השתפין, בית הכנסת או בית המדרש שיש בהן דירה לחזן או לתלמידים - מטמאין בנגעים."⁴

בית דהפקר: אמרין, וְכָא אֲשֶׁר לוֹ הַבֵּית, מי שמיוחד לו. ופירש רש"י, דאתא קרא לאשמועינן, שעל צרות העין נגעים בתים. וכתב ריטב"א, ולפי פשטיה דקרא, אתא למעוטי בית דהפקר, שאינו מטמא בנגעים, וכדאיתא בספרי.⁵

טומאת נגעים בירושלים: פסק הרמב"ם כתנא קמא, וכתב, "ירושלים וחוצה לארץ אין מטמאין בנגעים, שנאמר: "בבית ארץ אחוזתכם", וירושלים לא נתחלקה לשבטים. ובתי הגוים שבארץ ישראל אין מטמאין בנגעים."⁶

¹ שכלי תשמישו, מיוחדין לו, ואינו משאילן לשכניו. כלומר, שהנגעים באים על צרות העין. רש"י.

² כי תבאו אל ארץ כנען אשר אני נתן לכם לאחזה ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם (ויקרא, מצורע, יד, לד).

³ שכשקנה דוד את גורן מארונה היבסי, גבה הכסף מכל שבט ושבט (כדאמרין בספרי, ובזבחים קט"ז ב'). רש"י.

⁴ מקורות: רמב"ם (הל' טומאת צרעת יד).

⁵ ואינו בספרי שלפנינו. מקורות: ריטב"א (ד"ה אלא לו).

⁶ מקורות: רמב"ם (הל' צרעת יד, יא).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ירושלים אם נתחלקה לשבטים

(י"ב א') תניא: מה היה בחלקו של יהודה? הר הבית, הלשכות והעזרות.⁷ ומה היה בחלקו של בנימין? אולם, והיכל, ובית קדשי הקדשים. ורצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה ונכנסת לחלקו של בנימין, ובה היה מזבח בנוי. ובנימין הצדיק היה מצטער עליה לבלעה בכל יום, שנאמר⁸ "חֲפֹף עָלָיו כָּל הַיּוֹם". לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזכן לגבורה (שהיה הארון נתון בחלקו), שנאמר "וּבֵין כְּתִפָּיו שָׁכָן".
והאי תנא סבר ירושלים לא נתחלקה לשבטים, **דתניא:** אין משכירין בתים בירושלים, לפי שאינה שלהן. רבי אלעזר בר צדוק⁹ אומר: אף לא מיטות. לפיכך, עורות קדשים בעלי אושפיזכין נוטלין אותן בזרוע.
אמר אביי: שמע מינה אורח ארעא למישבק איניש גולפא ומשכא לאושפיזיה.

שיטות הראשונים

דינים המיוחדים לירושלים: כתב הרמב"ם, "... ואילו דברים שנגמרו בירושלים: אין מליגין בה המית, ואין מעבירין בתוכה עצמות אדם, ואין משכירין בתוכה בתים... ואין הבית נחלט בה, ואינו מטמא בנגעים, ואינה נעשית עיר הנדחת, ואינה מביאה עגלה ערופה, לפי שלא נתחלקה לשבטים".
אין משכירין בתים בירושלים: כתב ריטב"א, פירוש, לעולי רגלים דווקא. וכן נראה מדברי רש"י.¹⁰ ואילו הרמב"ם כתב בסתם, "ואילו דברים שנגמרו בירושלים: ... ואין משכירין בתוכה בתים..."¹¹

חניכת ממלא מקום הכהן הגדול

(י"ב א') (שנינו במשנה): ומתקנין לו כהן אחר. (ואמרינן) פשיטא אירע בו (בכהן גדול) פסול (ביוה"כ) קודם תמיד של שחר, מחנכין אותו (את המשמש תחתיו) בתמיד של שחר.¹²
אלא אירע בו פסול אחר (הקרבת) תמיד של שחר, במה מחנכין אותו?¹³

⁷ צד המזרחי רוחב הר הבית עזרת נשים כולה, ועזרת ישראל כולה אחת עשרה אמה של מקום רגלי דריסת הכהנים להלן מרגלי ישראל. ושם המזבח מתחיל, משם ולמערב בחלקו של בנימין, אלא שבמקום מושב המזבח יוצאה רצועה מחלקו של יהודה ונכנסה לקרן מזרחית דרומית. רש"י.

⁸ דברים, פר' וזאת הברכה לגיב: לְבַנְיָמִן אָמַר יְדִיד ה' יִשְׁכֵּן לְבִטְחָא עָלָיו חֲפֹף עָלָיו כָּל הַיּוֹם וּבֵין כְּתִפָּיו שָׁכָן.

⁹ מסורת הש"ס: שמעון.

¹⁰ רש"י כתב, אין משכירין בעלי בתים את בתיהם לעולי רגלים, אלא בחינם נותנין להן ונכנסין לתוכן.

¹¹ מקורות: רש"י (מגילה כ"ו א', ד"ה אין). רמב"ם (הל' בית הבחירה ז, יד). ריטב"א (ד"ה דתניא אין משכירין).

¹² שיעשה הוא תמיד של שחר בשמונה בגדים, ויהא מחונך לכהונה גדולה קודם שתגיע עבודת יום הכיפורים. רש"י.

¹³ הרי עבודת יום הכיפורים שאחר התמיד בארבעה בגדים היא, ובמה הוא ניכר שהוא כהן גדול מעולם, והיכן יצא מהדיטות שתהא עבודת היום נעשית בכהן גדול. רש"י. ומכאן נשמע כי אף על פי שהיו מתקנין כהן אחר תחתיו, לא היו עושין בו אלא הזמנה בעלמא. ולא היו מחנכין אותו במינוי כהן גדול לעבוד עבודה, עד שאירע בו פסול בכהן גדול. ריטב"א.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אמר רב אדא בר אהבה: באבנט.¹⁴

(ומקשה) הניחא למאן דאמר אבנטו של כהן גדול (כל ימות השנה שהיה של כלאים), זה הוא אבנטו של כהן הדיוט.¹⁵ אלא למאן דאמר אבנטו של כהן גדול (בכל השנה) לא זהו אבנטו של כהן הדיוט,¹⁶ מאי איכא למימר (מאי היכרא כהונה גדולה איכא להאי)?

אמר אביי: (קודם שיתחיל עבודת היום) לובש שמונה (בגדים) ומהפך בצינורא (במזבח החיצון אחד מאיברי התמיד במזלג¹⁷). (ועבודה היא) וכדבר הונא; דאמר רב הונא: זר שהפך בצינורא, חייב מיתה (משום "והזר הקרב יומת"). אלמא קרובי עבודה הוי עבודה¹⁸.

ורב פפא אמר: עבודתו מחנכתו (עבודת יום הכיפורים עצמה, שאינה כשירה אלא בכהן גדול, וזה עובדה, מחנכתו לכהונה גדולה). מי לא **תניא**: כל הכלים שעשה משה, משיחתו מקדשתו. מכאן ואילך, עבודתו מחנכתו. הכא נמי, עבודתו מחנכתו.¹⁹

שיטות הראשונים

עבודתו מחנכתו: כתב הרמב"ם כתירוץ רב פפא,²⁰ "... ומתקנין לו כהן גדול אחר, שאם יאירע בזה פסול, יעבד האחר תחתיו. בין שאירע בו פסול קדם תמיד של שחר בין שאירע בו אחר שהקריב קרבנות - זה שנכנס תחתיו אינו צריך חנוכה, אלא עבודתו מחנכתו, ומתחיל מעבודה שפסק בה הראשון..."

כלים עבודתו מחנכתו: כתב הרמב"ם, "כל כלי המקדש שעשה משה במדבר לא נתקדשו אלא במשיחתו בלבד בשמן המשחה, שנאמר: "וימשחם ויקדש אתם" (במדבר ז, א). ודבר זה אינו נוהג לדורות, אלא הכלים כלן, כיון שנשתמשו בהן במקדש במלאכתו, נתקדשו, שנאמר: "אשר ישרתו בם בקדש" (במדבר ז, ב) - בשרות הם מתקדשין."²¹

¹⁴ באותן ארבעה בגדים עצמן יש היכר לכהונה גדולה, שאבנטו של כהן גדול בעבודת יום הכפורים של בוש הוא, כדכתיב (ויקרא, אחרי מות טז), "ובאבנט בד יחגר", וזה עד עכשיו היה רגיל לעבוד בשל כלאים. רש"י.

¹⁵ שאין חילוק באבנטיהם. איכא היכרא ביום הכפורים באבנט, לפי שאבנטו של כהן גדול משתנה ביום הכפורים להיות של בוש. רש"י.

¹⁶ שההדיוט של בוש, נמצאו אבנטיהם שוין ביום הכפורים. רש"י.

¹⁷ דקירוב עבודה היא, שממחר להתעכל מחמת הפיכה זו. רש"י.

¹⁸ פירוש, וכיון דלענין זרות חשיבא עבודה, הוא הדין דחשיבא עבודה לענין בגדי כהונה. ריטב"א.

¹⁹ וראה סוגיא לעיל, ה' א', כיצד חניכת כהן גדול.

²⁰ אף דגם תירוצו דרב אדא אמת הוא להלכה, כמו דנקטינן כרבי, דאבנט של כהן הדיוט הוא של כלאים (ראה להלן), וגם עצה של אביי אפשר לעשות, מכל מקום נקט דברי רב פפא שהוא בתרא, ולדידיה אין צריך לתירוצא קמא, וגם דברייתא מסייע לו. 'ליקוטי הלכות' (זבח תודה, ועיי"ש). מקורות: רמב"ם (הל' עבודת יוה"כ א, ג).

²¹ מקורות: רמב"ם (הל' כל המקדש א, ב).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אבנט של כהן גדול וכהן הדיוט

(י"ב ב') כי אתא רב דימי אמר: אבנטו של כהן הדיוט, רבי ורבי אלעזר ברבי שמעון, חד אמר: של כלאים. וחד אמר: של בוץ.

תסתיים דרבי הוא דאמר של כלאים, דתניא: אין בין כהן גדול לכהן הדיוט, אלא אבנט, דברי רבי. רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: אף לא אבנט.

אימת? אי נימא בשאר ימות השנה, טובא איכא: כהן גדול משמש בשמונה, והדיוט בארבעה. אלא לאו ביום הכפורים.

אמרי: לא, לעולם בשאר ימות השנה, ובהנך דשיון.

כי אתא רבין אמר: אבנטו של כהן גדול ביום הכיפורים, דברי הכל של בוץ. בשאר ימות השנה, דברי הכל של כלאים. לא נחלקו אלא באבנטו של כהן הדיוט, בין בשאר ימות השנה, בין ביום הכיפורים, שרבי אומר: של כלאים. ורבי אלעזר ברבי שמעון אומר: של בוץ.

שיטות הראשונים

אבנט של כהן הדיוט: פסק הרמב"ם כרבי, וכתב "בגדי כהנה - שלשה מינים: בגדי כהן הדיוט, ובגדי זהב, ובגדי לבן. בגדי כהן הדיוט הם ארבעה כלים: כתנת, ומכנסים, ומגבעת, ואבנט. וארבעתם שלפשתן, לבנים, וחוטן כפול ששה, והאבנט לבדו רקום בצמר."²²

בגדי הכהן הגדול ישנים

(י"ב ב') אמר רב נחמן בר יצחק: אף אנן נמי תנינא:

"על בשרו", מה תלמוד לומר "ילבש"?²³ להביא מצנפת ואבנט להרמת הדשן, דברי רבי יהודה. רבי דוסא אומר: להביא בגדי כהן גדול ביום הכפורים, שהן כשרין לכהן הדיוט. רבי אומר: שתי תשובות בדבר. חדא, דאבנטו של כהן גדול ביום הכיפורים לא זה הוא אבנטו של כהן הדיוט. ועוד, בגדים שנשתמשה בהן קדושה חמורה תשמש בהן קדושה קלה? אלא מה תלמוד לומר "ילבש"? לרבות את השחקין (שאף הם כשרים לעבודה).

ואזדא רבי דוסא לטעמיה, דתניא: "והניחם שם",²⁴ מלמד שטעונים גניזה. רבי דוסא אומר: (אינם טעונים גניזה, אלא) שלא ישתמש בהן יום הכיפורים אחר (וכשרים להדיוט כל ימות השנה).

²² מקורות: רמב"ם (הל' כלי המקדש ח,א).

²³ ויקרא, פר' צו, ו; "וילבש הכהן מדו בד ומכנסי בד ילבש על בשרו..."

²⁴ נאמר בגמר עבודת יום הכיפורים (ויקרא, פר' אחרי מות, טז,כג) "ובא אהרן אל אהל מועד ופשט את בגדי הבד אשר לבש בבאו אל הקדש והניחם שם".

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

בגדי כהונה שחוקים: פסק הרמב"ם כדרשת רבי, וכתב, "בגדי כהנה - מצותם שיהיו חדשים, נאים ומשולשלים, כדרך בגדי הגדולים, שנאמר: "לכבוד ולתפארת" (שמות כח, כחמ)... היו משחקין, או שהיו ארפים וסלקן באבנט עד שנעשו כמדתו ועבד - עבודתו כשרה."

בגדי כהונה אם טעונים גניזה: פסק הרמב"ם כתנא קמא, שטעונים גניזה, וכתב, "כל בגד מבגדי כהנה שנעשה צואי - אין מלבנין אותו ואין מכבסין אותו, אלא מניחין אותו לפתילות ולובש חדשים. ובגדי כהן גדול שכלו - גונזין אותם. ובגדי לבן שעובד בהן ביום הצום - אינו עובד בהן פעם שניה לעולם, אלא נגנזין במקום שיפשוט אותם שם, שנאמר: "והניחם שם" (ויקרא טז, כג), והן אסורין בהנחה."²⁵

נדחה הכהן וחזר ונראה

(י"ב ב') **תנו רבנן:** אירע בו פסול, ומינו אחר תחתיו -

ראשון (כשחוזר לכשרותו) חוזר לעבודתו. שני, כל מצות כהונה גדולה עליו (לא פורע ולא פורס, ואינו מטמא לקרובים, ומוזהר על האלמנה, ומשמש בשמונה בגדים). דברי רבי מאיר.

רבי יוסי אומר: ראשון חוזר לעבודתו. שני, אינו ראוי לא לכהן גדול, ולא לכהן הדיוט (כלומר אינו משמש במקדש לא בשמונה ככהן גדול, ולא בארבעה ככהן הדיוט). כהן גדול (לא), משום איבה. כהן הדיוט, משום מעלין בקודש ולא מורידין.

(י"ג א') אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי יוסי. ומודה רבי יוסי, שאם עבר ועבד (בשמונה בגדים ככהן גדול), עבודתו כשרה (שהרי כהן גדול הוא, אלא שאמרו חכמים לא ישתמש משום איבה. אבל בארבעה ודאי עבודתו פסולה, שנחשב מחוסר בגדים).

אמר רב יהודה אמר רב: הלכה כרבי יוסי. ומודה רבי יוסי, שאם מת ראשון, שחוזר לעבודתו.

פשיטא! מהו דתימא הויה ליה צרה מחיים,²⁶ קא משמע לן (דלא חיישינן).

שיטות הראשונים

אירע פסול בכהן גדול: פסק הרמב"ם כרבי יוסי, וכתב, "ומתקנין לו כהן גדול אחר, שאם יאירע בזה פסול, יעבד האחר תחתיו... עבר יום הכפורים - הרי הראשון חוזר לעבודתו, והשני עובר, וכל מצוות כהנה גדולה עליו,²⁷ אלא שאינו עובד ככהן גדול. ואם עבד - עבודתו כשרה. ואם מת הראשון - זה השני מתמנה תחתיו."

²⁵ מקורות: רמב"ם (הל' כלי המקדש ח,ה).

²⁶ משום איבה נפסיל אף לאחר מיתת ראשון, דאי אמרת ישמש אחריו, הויה ליה צרה מחיים, כאשה שהיא צרה לחבירתה, דאמר, זה מצפה מתי ימות וישמש הוא. רש"י.

²⁷ הקשה הכסף משנה, שפסק כרבי יוסי, ולא שבק מלמינקט לישנא דרבי מאיר, והוי כמזכי שטרא לבי תרי! ותירץ, דלישנא דכל מצות כהונה גדולה עליו כולל שני דברים: אחד, שהוא עובד בכהן גדול. שני, שהוא אסור בדברים שכהן גדול אסור בהם. ורבי יוסי לא פליג עליה אלא במאי דאמר שהוא עובד בכהן גדול. אבל במאי דאמר דאסור בדברים שכהן גדול אסור בהם מודה, דהא מדינא עובד בכהן גדול אי לאו משום איבה (וכלל בדברי הרמב"ם, במה שכתב כל מצות כהונה גדולה עליו, גם שאינו ראוי לכהן הדיוט. כס"מ).